

Mark- och miljödomstolen
Umeå Tingsrätt

Yttrande över ansökan om miljömål, Viscariagruvan, Kiruna kommun. Mål nr 954-22

Laevas Sameby

Ombud: Förbundsjurist Jenny Wik Karlsson/ Advokat Inger-Ann Omma

Som ombud för ovan angiven sameby ("Samebyn") avger undertecknade följande yttrande.
Fullmakt bilägges

1. Samebyns inställning

1.1. Samebyn anser att tillstånd för Viscariagruvan ej ska medges.

2. Grunder för samebyns inställning

2.1.1 Samebyn anser att den av bolaget upprättade miljökonsekvensbeskrivningen tillsammans med bolagets kompletteringar och förslag till villkor inte uppfyller miljöbalkens krav och utgör således inte ett fullgott underlag för beslut. Samebyn delar inte Bolagets uppfattning att frågan om påverkan på rennäringen är slutligt avgjord.

2.1.2 Samebyn menar att de konsekvenser som uppstår medför påtaglig skada för renskötseln, vilket i sig utgör ett hinder mot en etablering enligt miljöbalken. De föreslagna villkoren medför inte att skadan läks.

2.1.3 Vidare menar samebyn att det inte är redovisat på vilket sätt rennäringen som allmänt intresse har beaktats, varvid Sametinget som sektorsmyndighet bör höras.

2.1.4 Den verksamhet som sökanden avser bedriva medför en förändrad markanvändning inom området, då denna förändring medför att samebyn ej längre kan bruka området för renbete är verksamheten ej tillåten. I detta fall måste det också särskilt beaktas att det är fråga om aret-runtmarker enligt 3 § 1p. RNL (1971:437), vilket samebyn inte anser att sökanden har gjort.

2.1.5 Samebyn vill lyfta fram att exempelvis buller, damm och vibrationer inte prövats inom ramen för koncessionsprövningen. Samebyn menar således att ytterligare bedömningar i detta avseende är nödvändiga för att en korrekt bedömning av påverkan på rennäringen både som allmänt intresse och samebyns enskilda rätt. Samebyn anser att dessa delar måste

utgöra en del i bedömningsunderlaget gällande vilka konsekvenser/skada som kan uppstå för renskötseln. Under alla omständigheter utgör transporterna en följdverksamhet som påverkar samebyns markanvändning på det nu aktuella området samt intilliggande områden och som är belägna utanför verksamhetsområdet och som inte alls är beaktat och utrett i bolagets ansökan.

3. Omfattningen av prövningen

- 3.1. Samebyn anser att inskränkningen av samebyns rättigheter samt vilken skada som kan komma att uppstå går mycket längre än vad sökanden angett i sin ansökan. Det faktum att bolaget föreslår vissa åtaganden medför inte att det inte uppkommer påtaglig skada på samebyns markanvändning. Vidare måste det noteras att de villkor som föreslås till vissa delar är ofullständiga och oprecisa. Enligt samebyn är det oklart på vilket sätt årliga samråd leder till att skador på samebyns markanvändning avhjälps. Inte heller anser samebyn att föreslaget villkor kan sägas kompensera det intrång som verksamheten har på rennäringen som ett allmänt intresse. Inte heller kan ett årligt samrådsförfarande medföra någon effekt på hushållningen med mark och vatten, vilka båda utgör en förutsättning för samebyn att kunna tillgodogöra själva renskötselrätten som är att nyttja land och vatten till underhåll för sig och sina renar. Och samråd utgör heller ingen kompensation eller skadeförebyggande åtgärd för vare sig det enskilda eller det allmänna rennäringens intresset. Dessutom innebär samrådet att tredje part, dvs samebyn och dess medlemmar, knyts till ett förpliktande för bolaget att efterleva ett eventuellt tillstånd.
- 3.2. Av kommentaren till miljöbalken framgår att vid bedömningen av vilka områden som skall anses vara av riksintresse beaktas renskötselns behov av sammanhängande betesområden och tillgång till alternativa betesområden inom de olika årstidsmarkerna samt alternativa flyttningsleder. Härvid måste hänsyn tas till att renskötseln inte är ett objekt som skall skyddas utan hela det funktionella sambandet måste beaktas. Eftersom påverkan på renskötseln blir större än vad regeringen angett i sitt koncessionsbeslut måste ytterligare utredning enligt samebyn ske. Rennäringen utgör ett sådant skyddsvärt intresse att det måste till en fullständig bedömning av konsekvenserna på Laevas renskötsel. Utredningen bör vara så exakt och slutlig att det är möjligt att skingra varje vetenskapligt tvivel i fråga om effekter på renskötselns bedrivande och framtida förutsättningar.
- 3.3. Gällande vad som ska ligga till grund för en bedömning av åtgärder eller villkor som syftar till att minimera risken för skada ska den prövande instansen bland annat ta särskild hänsyn till hur åtgärderna påverkar riksintressena, jmf mål från Mark och miljödomstolen i Umeå P 1592–20 och Miljööverdomstolens dom meddelad den 12 november 2020 P 2707–19. Detta gäller även för åtgärder som ligger utanför riksintresseområdet. I dessa mål framgår följande; ”Även om en

*åtgärd vidtas utanför ett riksintresseområde kan den innebära påtaglig skada på riksintresset och därför vara otillåten. Det avgörande är inte om åtgärden är lokaliserad inom eller utanför det utpekade riksintresseområdet. Det är **åtgärdens konsekvenser för riksintressets värden och egenskaper som ska bedömas.***

- 3.4. Samebyns uppfattning är att flera områden undantagits vid bolagets samlade bedömning, vilket enligt samebyn inte är förenligt med kraven miljöbalken.
- 3.5. Samebyn menar att de föreslagna villkoren inte är sådana att de kan anses vara proportionerliga i förhållande till den skada som uppstår.

4. Nationella och Internationella åtaganden

- 4.1. I liknande fall som rört jämförliga inskränkningar till förmån för allmänna intressen har beslutande myndighet resonerat kring inskränkningens tillåtlighet i förhållande till egendomsskyddet (proportionalitet, angeläget allmänt intresse etc).
- 4.2. Det allmänna, myndigheter och domstolar har att följa såväl de nationella som internationella åtagande som staten förbundit sig till gällande urfolket samerna.
- 4.3. Samerna, dess livsstil och kultur åtnjuter ett folkrättsligt skydd genom bland annat Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). Konventionen stadgar en rätt för urfolken och minoriteter att kräva skydd av staten för sin livsstil. Detta innefattar även urfolkens rätt till medbestämmande i angelägenheter som berör dem. Samebyn vill här särskilt lyfta fram art. 27 ICCPR, som särskilt tar sikte på ingrepp inom urfolks områden samt tillåtligheten av sådana beslut, jmf dom meddelad 11 oktober 2021 av av Høyesterett (HR 2021–1975-S), Fosensaken.
- 4.4. Enligt Fosendomen har det allmänna enligt art. 27 ICCPR inte rätt att göra sådana avvägningar som innebär att samhällsintressen ställs mot minoritetens behov av skydd mot sådana väsentliga och negativa konsekvenser som påverkar gruppens rätt att utöva sin kultur (p. 129). Detta innebär att de samhällsekonomiska bedömningsgrunder som eventuellt legat till grund för beslutet om koncession strider mot internationella åtaganden som Sverige är förpliktad att efterleva. Dessutom saknar Regeringens beslutsaknar dessutom en redogörelse för hur de anser att de beaktat och skyddat samernas rättigheter som urfolk, vilket innebär att detta istället blir för Mark- och miljödomstolen att beakta i sin bedömning.
- 4.5. Urfolken ska enligt ILO 169 ha möjlighet att kontrollera sina egna institutioner, levnadssätt och sin ekonomiska utveckling.¹ Konventionen erkänner urfolkens fulla sociala, kulturella och religiösa rätt. Även rätten till traditionella landområden ska respekteras och skyddas, vilket innefattar renbetesområdena. Bland annat artikel 6 i ILO konventionen etablerar ett skydd för samerna som

¹ ILO nr. 169, ingress.

urfolk och minoritetsbefolkning. I konventionen fastslås att det är staternas skyldighet att skydda dessa traditioner och främja utvecklingen av urfolkens kulturer.

- 4.6. En rad domstolsavgöranden, bland annat Högsta domstolens dom i Girjasmålet (NJA 2020 s3) visar tydligt att samebyarnas rättigheter är mycket mer långtgående än vad staten och dess företrädare har gett uttryck för under mycket lång tid. De bör i detta sammanhang noteras att det område som berördes i Girjasmålet avser året-runt marker, vilket även är fallet i nu aktuellt ärende. Mark- och miljödomstolen måste således vid beslut beakta gällande rätt och att samebyns inställning i ärendet måste tillmätas reell betydelse och få konkret inverkan på beslutet.
- 4.7. HD har uttalat sig om skyldigheten att tolka och tillämpa svensk rätt fördragskonformt (NJA 2020 s.3 p 93-94). HD har i anslutning uttalat sig om artiklar i FN:s urfolksdeklaration och ILO-konventionen 169 som utgör för Sverige bindande folkrättsliga principer och därför ska, som HD tydliggör, ges betydelse vid tolkningen av gällande rätt (jfr p 93, 130-132, 162-163).
- 4.8. Vidare har HD (NJA 2020 s 3, p 92-93) klargjort att vid rättstillämpning där det är fråga om att väga olika intressen mot varandra ska samernas intresse av att kunna vidmakthålla sin kultur, däribland renskötseln, tillmätas särskild vikt. HD hänvisar här både till grundlagen (1 kap 2 § 6 st RF) och Sveriges internationella åtaganden.
- 4.9. Högsta domstolens resonemang i dessa delar speglar tydligt att det vid bedömningar av olika intressen varav renskötseln är ett så måste samebyarnas intressen och rättigheter tillmätas stor betydelse. Dessa principer får idag anses idag utgöra vägledande praxis. Samebyarna erinrar här att regeringen är bunden av den internationella sedvanerätten och har således en skyldighet att säkerställa att samebyarnas rättigheter inte åsidosätts.
- 4.10. Dessa åtaganden har dessutom konsoliderats i samband med Sveriges medlemskap i EU, där Sverige i sitt anslutningsfördrag, protokoll 3, uppmärksammat medlemsstaterna om att det föreligger såväl nationella som internationella åtaganden för Sverige att efterleva och att medlemsstaterna dessutom erkänner dessa nationella som internationella åtaganden. Detta innebär således också att det intresse som föreligger för sökanden att bryta s.k kritiska mineraler ska ställas mot EU:s och ytterst Sveriges åtaganden gentemot det samiska folket. Samebyns uppfattning är att de åtaganden i likhet med bl.a ICCPR och ILO-169, som enligt HD utgör en internationell sedvana och ska följas oaktat om berörd stat har ratificerat konventionen eller inte, och vilka Sverige åtagit sig att efterleva har företräde och ska tillmätas särskild betydelse i prövningar som riskerar att medföra ett sådant "substantive negative impact" på ett urfolks förutsättningar att fortsatt kunna utöva sin kultur.

Dag som ovan enligt uppdrag
Jenny Wik Karlsson/ Förbundsjurist
Inger-Ann Omma Advokat